

УДК 338.124.4:338.2

С. А. Силенкоаспірант
Класичний приватний університет**ВИБІР ШЛЯХІВ СУЧАСНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ
ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ**

У статті доведено, що економічна стабільність кожної держави неможлива без фінансово-економічної стійкості промислових підприємств. Саме через це виняткової актуальності у сучасних умовах нашої країни набувають питання фінансової рівноваженості.

Зазначено, що результати сучасних емпіричних досліджень дають змогу стверджувати, що найбільш продуктивною в цьому аспекті є методика дискримінантного аналізу, що ґрунтується на прийомах емпірично-індуктивного оцінювання та використанні економетричного моделювання.

Ключові слова: антикризове управління, банкрутство, неплатоспроможність, аналіз, фінансова криза, методики оцінювання.

I. Вступ

Економічна стабільність кожної держави неможлива без фінансово-економічної стійкості промислових підприємств. Саме через це виняткової актуальності у сучасних умовах нашої країни набувають питання фінансової рівноваженості. Порушення фінансової стійкості може стати поштовхом до появи ознак банкрутства. Через це досить важливо своєчасно виявити наявні параметри кризового розвитку суб'єкта господарювання [1].

Найважливішим завданням теорії антикризового управління промисловим підприємством є розробка науково аргументованих моделей оцінювання ймовірності неплатоспроможності та банкрутства суб'єкта господарювання.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження узвичаєних та особливих інструментів і методів антикризового управління промисловим підприємством.

III. Результати

Разом із узвичаєними методами (складання прогнозу, страхування, факторинг, аналіз тощо) в процесі антикризового управління промисловим підприємством доцільним є використання необхідного комплексу особливих інструментів і методів (система завчасного застереження та реагування; аналіз точки беззбитковості; реструктуризація активів і пасивів промислового підприємства; дискримінантний аналіз; санація

балансу; портфельний аналіз; ABC-аналіз; вартісний аналіз; бенчмаркінг; аналіз сильних і слабких місць тощо) [2, с. 40].

Більшість зазначених методів є певною мірою науково аргументованими, їх досить широко застосовують у практиці антикризового управління суб'єкти господарювання в розвинених державах. Питання полягає в пристосуванні окреслених методів до практики господарювання українських товаровиробників, узгодженні з нормативно-законодавчими актами та оволодінні ними суб'єктами антикризового управління.

Наразі існує багато теоретичних та прикладних напрацювань щодо оцінювання ймовірності появи фінансової кризи (чи банкрутства) промислового підприємства. Незважаючи на наявність певної низки підходів до прогнозування ймовірності банкрутства, сьогодні в нашій країні не існує повною мірою випробуваної в дійсності моделі, що дала б змогу кваліфіковано схарактеризувати перспективний фінансовий стан промислового підприємства. Щоб удосконалити наявні методологічні підходи, варто розкрити їх слабкі та сильні сторони й розглянути найбільш спірні питання.

Заслужують на увагу узагальнені О. О. Терещенко типові методики оцінювання фінансового стану промислового підприємства [2, с. 88], які доповнені нами та представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Типові методики оцінювання фінансового стану промислового підприємства

Назва методики 1	Установа, що видала, рік 2
1. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [3]	Агентство з питань банкрутства, 1997 р.
2. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [4]	Державна податкова адміністрація України, 1998 р.
3. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [5]	Міністерство фінансів України та Фонд державного майна України, 2001 р.
4. Методика оцінювання кредитоспроможності позичальника	Ощадбанк, 2000 р.

1	2
5. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок) [6]	Державна податкова адміністрація України, 1998 р.
6. Методика оцінювання фінансового стану та визначення класу позичальника-юридичної особи	Промінвестбанк України, 2001 р.
7. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [7]	Міністерство економіки України, 2006 р.
8. Методика оцінювання кредитоспроможності позичальника	Укресімбанк, 1999 р.
9. Положення "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" [8]	НБУ, 2000 р.

У сучасній практиці набули поширення дві групи методик проведення аналізу фінансового становища, що відображають традиційний підхід до оцінювання ймовірності загрози банкрутства суб'єкта господарювання. Перша група базується на однофакторному аналізі даних фінансової звітності, друга – на бальній системі оцінювання з викремленням індексу ризику фінансово-економічного стану промислового підприємства. Прикладом методики першої групи можуть бути "Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства", затверджені Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 [9]. Мета цих методичних рекомендацій – забезпечення безпосередньої однозначності в підходах до оцінювання фінансово-економічного стану промислових підприємств, виявлення прикмет дій, передбачених у ст. 218, 219 та 220 Кримінального кодексу України – укривання банкрутства, фальшивого банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для вчасного виявлення ознак незадовільної структури балансу для реалізації випереджувальних кроків з приводу запобігання банкрутству суб'єктів господарювання. До першої групи також можна зарахувати лист ДПА України "Про методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок)" від 15.06.1998 р. № 7141/1020-0017 [6], а також наказ Міністерства фінансів та Фонду державного майна України "Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації" від 26.01.2001 р. № 49/121 [5].

Загальним для методик зазначеної групи є те, що в них передбачено опрацювання простих математичних взаємозв'язків між окремими позиціями фінансової звітності за допомогою безпосереднього обчислення чіткої вибірки коефіцієнтів (показників) і зіставлення їх значень з існуючими нормативними, а також у динаміці. Безпосередні висновки стосовно якості фінансово-економічного стану роблять на основі правдивого порівняння реальних даних оцінювання,

платоспроможності, ліквідності фінансової стійкості, а також стабільності з їх еталонними значеннями [10, с. 59].

Варто наголосити, що фінансовий аналіз здійснюють загалом із застосуванням інформації, яка знаходиться в трьох головних формах звітності: Баланс (форма № 1), Звіт про фінансові результати (форма № 2) та Звіт про рух грошових коштів (форма № 3).

Згідно з П(С)БУ № 1, 2, 3, 4, 5 та Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" від 16.07.1999 р. № 996-XIV, провідними джерелами інформації для проведення більш глибокого аналізу є форма № 4 "Звіт про власний капітал" та форма № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", а також поточна аналітична звітність [11; 12]. Ці нормативні акти враховані тільки в наказі Міністерства економіки України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства" від 19.01.2006 р. № 14 [9].

Потрібно зазначити, що класичними західними методиками, крім названих, під час прогнозного оцінювання фінансового стану промислового підприємства рекомендують використовувати показник щодо його справедливої ринкової вартості, а також вартості його корпоративних прав. Певною особливістю національного досвіду оцінювання є обмежені резерви використання ринкової інформації в контексті оцінювання корпоративних прав. Зважаючи на таку ситуацію, фактично всі методики в Україні не розкривають використання показника справедливої вартості промислового підприємства та корпоративних прав суб'єкта господарювання [2, с. 87].

Звичайний підхід передбачає дослідження ймовірності банкрутства промислового підприємства, а також його кредитоспроможності через розрахунок таких фундаментальних блоків показників:

- показники прибутковості та самофінансування;
- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники оцінювання стану основних засобів;

– показники оборотності (ділової активності).
З табл. 2 випливає, що визначальною прогалиною звичних українських методик є те, що вони не вимагають використання в

аналітичних цілях даних, що розкривають фінансову потужність промислового підприємства, а лише передбачають дані чистого грошового потоку (Cash-flow).

Таблиця 2

Показники ефективності згідно з методиками оцінювання фінансового стану

Показники	Алгоритм розрахунку	Методика								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Рентабельність продажу	Чистий прибуток від реалізації	–	x	–	x	x	x	–	–	x
	Чиста виручка	–	x	–	x	x	x	–	–	x
2. Рентабельність активів (майна)	Чистий прибуток	–	x	x	x	–	x	x	–	x
	Сума активів (середня)	–	x	x	x	–	x	x	–	x
3. Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток	–	x	x	–	–	–	x	–	–
	Власний капітал	–	x	x	–	–	–	x	–	–
4. Рентабельність основної діяльності	Чистий прибуток	–	x	x	–	–	–	x	–	–
	Собівартість реалізованої продукції	–	x	x	–	–	–	x	–	–
5. Рентабельність продукції	Валовий прибуток	x	x	x	–	–	x	x	–	–
	Собівартість реалізованої продукції	x	x	x	–	–	x	x	–	–
6. Рентабельність сукупного капіталу	Чистий прибуток	–	–	–	–	–	–	x	–	–
	Валюта балансу	–	–	–	–	–	–	x	–	–
7. Період окупності власного капіталу	Середня величина власного капіталу	–	x	–	–	–	–	x	–	–
	Чистий прибуток	–	x	–	–	–	–	x	–	–

Між іншим, світовий досвід фінансового аналізу свідчить про те, що досить часто чистий грошовий потік використовують як основу для обчислення повноцінного ряду даних, у тому числі й даних ефективності по (Cash-flow).

Дослідження представлено в табл. 3 переліку даних підтверджує, що більшість

наявних методик визначає обчислення двох і більше ознак, які реально розкривають один вимір фінансового стану, тому відповідні дані дуже щільно корелюють між собою. Водночас з економетричного погляду подібний стан є неприйнятним, тому що це зумовлює істотне викривлення результатів аналізу.

Таблиця 3

Показники ліквідності та платоспроможності за різними методиками оцінки фінансового стану

Показники	Алгоритм розрахунку	Методика								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	Поточні активи	–	x	x	x	x	x	x	x	x
	Поточні зобов'язання	–	x	x	x	x	x	x	x	x
2. Проміжний коефіцієнт покриття (швидкої ліквідності)	Монетарні оборотні активи	x	x	x	x	x	x	x	–	x
	Поточні зобов'язання	–	–	–	–	–	–	–	–	–
3. Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти	x	x	x	x	x	x	x	–	x
	Поточні зобов'язання	–	–	–	–	–	–	–	–	–
4. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Робочий капітал	x	–	x	x	x	–	x	–	–
	Оборотні активи	–	–	x	x	–	x	x	–	x
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Робочий капітал	–	–	x	x	–	x	x	–	x
	Власний капітал	–	–	x	x	–	x	x	–	x
6. Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал	x	–	–	–	–	–	–	–	–
	Позиковий капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–
7. Коефіцієнт заборгованості	Позиковий капітал	–	–	–	x	–	x	x	–	x
	Власний капітал	–	–	–	x	–	x	x	–	x
8. Коефіцієнт незалежності (автономії)	Власний капітал	x	x	x	x	–	–	x	–	–
	Валюта балансу	x	x	x	x	–	–	x	–	–
9. Показник фінансового лівериджу	Власний капітал	x	–	–	–	–	–	x	–	–
	Валюта балансу – Власний капітал	–	–	–	–	–	–	x	–	–
10. Коефіцієнт Бівера	Чистий прибуток – Амортизація	–	–	–	–	–	–	x	–	–
	Позиковий капітал	–	–	–	–	–	–	x	–	–
11. Коефіцієнт стійкості економічного росту	Чистий прибуток – Дивіденди (виплачені)	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Власний капітал	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Дослідження наведеного в табл. 4 переліку показників свідчить про те, що більшість методик загалом не визначають аналіз стану основних засобів. Це ще раз підтвер-

джує, що антикризове управління в методиках аналізують, спираючись на результати оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання, не зважаючи на економічну

чи адміністративну кризу. Аналітична значущість даних оборотності, передбачених більшістю методик, зменшується тому, що

для них не визначено переломних чи наближених значень. Через те постає питання їх неупередженої інтерпретації.

Таблиця 4

**Показники оцінки стану основних засобів
відповідно до різних методик оцінки фінансового стану**

Показники	Алгоритм розрахунку	Методика								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Частка основних засобів в активах підприємства	Вартість основних засобів	-	-	-	-	-	-	x	-	-
	Валюта балансу	-	-	-	-	-	-	x	-	-
2. Коефіцієнт зносу	Знос основних засобів	x	x	x	-	-	-	x	-	-
	Первинна вартість основних засобів	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Коефіцієнт відновлення	Первинна вартість основних засобів на початок періоду	-	-	x	-	x	-	x	x	-
	Первинна вартість основних засобів на кінець періоду	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Коефіцієнт вибуття	Первинна вартість основних засобів, які вибули протягом періоду	-	-	x	-	x	-	x	x	-
	Первинна вартість основних засобів на початок періоду	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Фондовіддача	Виручка від реалізації	x	x	x	-	-	-	x	x	-
	Середня вартість основних засобів	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Серед найсуттєвіших прогалин традиційного аналізу, що наразі домінує в українському досвіді, можна виокремити такі:

- неврахування певних галузевих властивостей об'єкта дослідження;
- непереконливе теоретичне й практичне обґрунтування критичних відрізків для окремих фінансових індикаторів;
- суб'єктивність при формуванні масиву вибірки даних, що підлягають аналізу, та неналежне врахування еталону мультиколінеарності;
- суб'єктивність при врахуванні події різного значення впливу часткових даних на фронтальні наслідки аналізу;
- ігнорування даних, які визначають на основі чистого грошового потоку.

Що ж до застосування певних галузевих властивостей, то деякими методиками даються рекомендації щодо зіставлення окремих даних із середніми значеннями по галузі.

Проте, з точки зору математичної статистики, середнє значення показника по галузі не може бути напруженим або оптимальним, тому що показує тільки загальну тенденцію та не враховує різну питому вагу промислового підприємства, що має значення дещо вище або нижче від середнього значення по галузі.

Слабким місцем методик цієї групи є ігнорування галузевої специфіки промислового підприємства. Врахування існуючих галузевих властивостей передбачено окремими з них і загалом зводиться до коригування загального масиву балів на середній рівень ризику по галузі, що загалом визначається суб'єктивно.

Подібний підхід до оцінювання допускають при дослідженні фінансово-економічного стану позичальників згідно з "Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків",

затвердженим Постановою правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 [8].

Істотною вадою, притаманною всім зазначеним методикам, є те, що в них передбачено здійснення аналізу даних, які розраховані на основі затрат, чистого прибутку та інших показників звітності, значення яких нерідко на підприємствах надумано коригують під впливом податкового або інших чинників. Таким чином, порушується такий важливий критерій, як об'єктивність. Загалом усе це дає вагомий підстави стверджувати, що окреслені методики певною мірою науково не аргументовані.

Зважаючи на зазначені вади та на певну погрішність, що властива будь-якій прогностичній оцінці, варто констатувати, що використання названих методик у практичній діяльності спричиняє високий рівень появи помилок при дослідженні ймовірності настання фінансово-економічної кризи та прийняття хибних управлінських рішень. Уникнення прогалин, які властиві усталеним методикам оцінювання, ймовірність настання фінансово-економічної кризи суб'єкта господарювання уможлиблює використання інноваційних економетричних методів дослідження.

IV. Висновки

Результати сучасних емпіричних досліджень дають змогу стверджувати, що найбільш продуктивним у цьому аспекті є методика дискримінантного аналізу, яка ґрунтується на прийомах емпірично-індуктивного оцінювання та використанні економетричного моделювання.

В нашій країні немає сучасних теоретичних напрацювань, присвячених оцінюванню кредитоспроможності суб'єкта господарювання із застосуванням дискримінантного аналізу. Водночас економісти всього світу знайомі з моделлю американських учених Альтмана та системою показників Бівера.

У сучасній теорії, а також у практичній сфері переважно розрізняють однофакторний та багатофакторний дискримінантний аналіз. Варто зазначити, що в основу одновимірної дискримінантної аналізу покладено сепаратне дослідження поодиноких показників (які, загалом, є частиною чіткої системи даних), а також систематизацію підприємств за принципом дихотомії.

Першорядним суперечним епізодом однокфакторного дискримінантного аналізу зазвичай є те, що вагомість часткових прикмет може свідчити про ефективний розвиток суб'єкта господарювання, а інших – водночас про наявність ознак прояву збитковості. Подібний стан не дає змоги неупереджено прогнозувати ймовірність банкрутства.

Список використаної літератури

1. Ткаченко А. М. Концептуальні засади формування економічної безпеки металургійного підприємства : монографія / А. М. Ткаченко. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2012. – 210 с.
2. Терещенко О. О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 268 с.
3. Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій : Наказ Агентства з питань банкрутства (ДГУ) від 27.06.1997 р. № 81.
4. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій : Лист Державної податкової адміністрації України (ДПА) від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117.
5. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна від 26.01.2001 р. № 49/121.
6. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок) : Лист ДПА України від 15.06.1998 р. № 7141/1020-0017.
7. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14.
8. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : Постанова правління НБУ України від 06.07.2000 р. № 279.
9. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14.
10. Павловська О. В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємств / О. В. Павловська // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 54–61.
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV.
12. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (№ 1–5). – Київ : Атіка, 2002. – 124 с.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2016.

Силенко С. А. Выбор путей современного антикризисного управления промышленным предприятием

В статье доказано, что экономическая стабильность каждого государства невозможна без финансово-экономической устойчивости промышленных предприятий. Именно поэтому исключительную актуальность в современных условиях нашей страны приобретают вопросы финансовой уравновешенности.

Указано, что результаты современных эмпирических исследований позволяют утверждать, что наиболее продуктивной в данном аспекте является методика дискриминантного анализа, которая основывается на приемах эмпирическо-индуктивного оценивания и использовании эконометрического моделирования.

Ключевые слова: антикризисное управление, банкрутство, неплатежеспособность, анализ, финансовый кризис, методики оценивания.

Sylenko S. Selection of Modern Ways of Crisis Management on Industrial Enterprises

We prove that the economic stability of each state impossible without the financial and economic stability of the industry, because of this highly topical in the present circumstances of our country to the issues of financial balance.

The article is the study of conventional and special tools and methods of crisis management of industrial enterprise.

Results of recent empirical studies allow to assert that the most productive in this aspect is a method of discriminant analysis which is based on methods empirically-inductive evaluation and use of econometric modeling.

Our country has advanced theoretical developments that the evaluation of the creditworthiness of an entity with different applicable discriminant analysis. At the same time, economists around the world are familiar with the model of American Scientists Altman and Beaver metrics.

In the modern theory and practice in the field are distinguished mainly single-factor and multifactor discriminant analysis. It should be noted that the basis of univariate discriminant analysis launched a separate investigation of individual indicators (which generally is part of a clear system of data), and systematization of enterprises on the principle of dichotomy.

The primary controversial episode univariate analysis dyskry-minantnoho is usually what significance partial signs may indicate the development of an effective entity and the other at the same time the manifestation of the signs of loss. This state does not allow impartial predicting the probability of bankruptcy.

Key words: *crisis management, bankruptcy, insolvency, analysis, financial crisis, methods of assessment.*